

Hajnali láz

SZÖVEG: GÁRDOS PÉTER. FESTMÉNY: ZOLTAI BEA

Állok Zoltai Bea megrendítően szép festménye előtt, nézem a képbe beleépített levelezőlapot, amelyet apám írt anyámnak 1946 januárjában.

Az jut eszembe, hogy mit szólna ehhez az apám? Ő 22 éve ment el, soha nem beszélt nekem, nekünk a múltjáról, pontosabban egyetlen szót sem ejtett azokról a hónapokról, amelyeket a különböző koncentrációs táborokban töltött...

A *Hajnali láz* című regényem számomra lényegében egy utazás volt: utazás apám felé.

A szüleinket nagyjából 10-15 éves korunk között kezdjük el analizálni, addig csak öntudatlanul elfogadjuk őket. Ez a kép pedig soha nem azonos a valósággal. Nekem rendkívüli élmény volt a hozzám eljutott levelezésen keresztül rálátni arra, hogy milyen emberi játszmák zajlottak anyám és apám között akkor, amikor fiatalok voltak.

Hogy milyen stratégiákat választott apám, hogy meghódítsa anyámat.

Muszáj volt például rádöbbenem arra, hogy az apám személyiségnek volt egy kalandor darabja is: látnom kellett, hogy milyen remekül bánik a különböző helyzetekkel, milyen ügyesen csavarja, szövi-fonja a szót, miképpen varázsolja el az anyámat. Az anyám pedig úgy tesz, mintha menüettet táncolna, kecsesen jobbra és balra lépked: nagyon akarja ezt a fiút, de nem adja magát könnyen. És bár apám udvarlási technikája, rafináltsága meglepett és elbűvölt, egyszer csak még nagyobb meglepetés ért. Amikor utólag, halála után elolvastam a különböző élethelyzeteiben írt önéletírásait, az egyikből kiderült, hogy a koncentrációs táborban hullákat égetett.

Ez felfoghatatlannak tűnt.

Apám aszott, csontsovány testeket hajított a tűzbe életének talán legször-

nyűbb pillanatában, „szereplője” lett egy *Hieronymus Bosch*-festménynek, járt a pokolban!

Két kérdés foglalkoztatott.

Miért nem írta meg az anyámmal folytatott levelezését, vagyis a szerelmük születését, amelyik szinte költészet a maga egyediségében és különlegességében?

A másik kérdés: miért nem beszélt az apám a múltjáról soha?

A két kérdés persze összefügg.

A múltja és ő.

A hulláégetés.

Most azt gondolom, hogy szégyellte az egész dolgot, szégyellte, hogy sok emberrel ellentétben ő túlélte a láger borzalmaikat.

Csak elképzelni tudom, milyen stratégiákat kellett ehhez alkalmaznia. Filmrendező vagyok, sokszor kapom rajta magam, hogy képekben, szituációkban gondolkodom.

Látom magam előtt a bergensbelseni tábor udvarát. Felsorakoztatják a foglyokat. Ott áll több száz vagy ezernél is több csikos ruhás, halálra szánt férfi a hajnali sorakozón. Velük szemben kék szemű, kisportolt fiatal emberek, egyenruhában, géppisztolyal a vállukon. Egyikük, a rangidős tiszt egyszerű, világos mondatokban üzletet ajánl. Kéri, hogy azok a foglyok

jelentkezzenek, akik hajlandóak a tűzbe dobni néhány halott sorstársukat. Ezért cserébe a vállalkozók napi kenyér fejadagját 5 dekával megemelik.

5 deka kenyér.

Az élet maga!

Elképzelem, ahogy az apám, kis habozás után, feltartja a bal karját...

Meg lehet ezt a gesztust magyarázni békeidőben?

Lehet-e erről mesélni 40-50 évvel később a fiainak?

5 deka kenyér...

Úgy vélem, ezt csak szégyellni lehet utólag, eltemetni, bezárni a hetedik szobába, és messzire, nagyon messzire elhajítani a szobakulcsot!

De apám hallgatásának volt egy másik fontos oka is: ő egy sikeres, jó hírű külpolitikai újságíró volt a Kádár-rendszerben. Köztudott, hogy ez a rendszer a zsidó értelmiségnek egyfajta alkut ajánlott: amennyiben elfogadják, legitimálják a Kádár-rendszert, cserébe nem kell soha többé foglalkozniuk a zsidóságukkal. Az apám tulajdonképpen szívesen kötötte meg ezt az alkut. Ugyan zsidó családból származott, és ez meghatározta az egész életét, de el akart erről felejtkezni, nem akart ezzel foglalkozni. A *Hajnali láz* egyik legfontosabb motívuma is erről szól, amikor az édesanyámmal együtt ki akartak térni, protestáns szülei szerettek volna válni.

Szóval állok Zoltai Bea csodálatos festménye előtt, és azon töprengem, hogy mit szólna ehhez az én szemérmes, a múltjáról soha nem beszélő, gátlásos apám? ❀